

Bestuursvoorstel

Onderwerp: Ontsluiting extra paai- en opgroeigebied voor paling en driedoornige stekelbaars in NO-Groningen Nummer: Z52735 148511	Agendapunt: 5
--	----------------------

DB: Ja 18-03-2025	BPL: Ja 02-04-2025	FAZ: Nee	VVSW: Nee	AB: Ja 16-04-2025
-----------------------------	------------------------------	-----------------	------------------	-----------------------------

Opsteller:	Opdrachtgever: Boy de Vries	Portefeuillehouder: Inge Eshuis
-------------------	---------------------------------------	---

Ondersteuning van de afdeling: ☒ Technisch ☐ Juridisch ☒ Financieel ☐ Staf ☒ Communicatie ☐ ICT / Beveiliging
--

Externe betrokkenen:	Reden:

Samenvatting: Op 4 juli 2018 heeft het algemeen bestuur de visie vismigratie "Van Wad tot Aa" vastgesteld. Een van de concrete onderzoeksopgaven vanuit deze visie was het uitvoeren van een onderzoek naar de mogelijkheden voor de ontsluiting van extra paai- en opgroeigebied voor paling en driedoornige stekelbaars in NO-Groningen. Het onderzoek is ondertussen uitgevoerd en de uitkomsten hiervan worden door middel voorliggend voorstel gedeeld met het algemeen bestuur. Met het ontsluiten van de extra paai- en opgroeigebieden leveren we een positieve bijdrage aan de realisatie van de KRW doelstellingen in dit gebied. Het vooronderzoek heeft laten zien dat er twee geschikte locaties zijn waarvoor aanvullende maatregelen gewenst zijn; Polder Bovenlanden bij gemaal Ulsda en het afwateringsgebied Buiskooldiep bij Veelerveen. Voor Polder Bovenlanden zal op een later tijdstip een bestuursvoorstel ingediend worden. Hier wordt op dit moment nog een watersysteemanalyse uitgevoerd in verband met vragen over effecten van veenoxidatie in relatie tot het toekomstige beheer van het gemaal. Voor het afwateringsgebied van het Buiskooldiep zijn al wel concrete maatregelen uitgewerkt in de vorm van een drietal vispassages waarmee een poldergebied met plantenrijke wateren kan worden ontsloten voor de doelsoorten. Hiermee wordt een positieve bijdrage geleverd aan de doelstellingen geformuleerd in de Kaderrichtlijn Water en het nationale Aalbeheerplan.
--

Duurzaamheidsparagraaf: Ja

Begrotingsaspecten: Ja Beschikbaar stellen van een investeringskrediet van € 425.000,-.

AB-voorstel: <ul style="list-style-type: none">- 3 vispassages in het afwateringsgebied Buiskooldiep realiseren. Hiermee wordt extra leefgebied ontsloten voor de paling en de driedoornige stekelbaars in NO-Groningen.- Een investeringskrediet van € 425.000,- beschikbaar stellen.- De kosten voor de realisatie van de 3 vispassages te dekken uit het KRW budget en hiervoor het krediet voor natuurvriendelijke oevers met € 425.000,- te verlagen.

Bijlagen:

Bestuursvoorstel

--

Ter inzage AB: Ja

Onderwerp(en):

- Visie vismigratie van Wad tot Aa Periode 2018 – 2027.

Besluit/opmerkingen bestuur:

Paraaf Secretaris-directeur:

Inleiding

Op 4 juli 2018 heeft het algemeen bestuur van waterschap Hunze en Aa's de visie vismigratie "Van Wad tot Aa" voor de periode 2018 t/m 2027 vastgesteld. Naast het vaststellen van het concrete uitvoeringsprogramma voor de komende jaren om te komen tot een vrije vismigratie in het hoofdwatersysteem zijn er ook enkele onderzoeksopgaven benoemd die nog nader uitgewerkt moeten worden. Hier staat o.a. de volgende actie benoemd:

Ontsluiting extra paai- en opgroeigebied voor paling en driedoornige stekelbaars in NO-Groningen. Keuzes over het concrete ambitieniveau worden gemaakt in het planproces (2020-2021) voor het nieuwe beheerprogramma (periode 2022-2027).

Door herprioritering van werkzaamheden, o.a. door de corona pandemie, is het niet gelukt de oorspronkelijke planning aan te houden. De analyse is in 2023/2024 uitgevoerd en nu gereed om voorgelegd te worden aan het algemeen bestuur.

Toelichting opgave

Vanuit de doelstellingen geformuleerd in de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW), Natura 2000 en het nationale aalbeheerplan werkt het waterschap in haar beheergebied aan een gezonde en gevarieerde visstand. Dit doen wij onder andere door de realisatie van vismigratie voorzieningen, natuurvriendelijke oevers en het hermeanderen van beken.

Om te kijken hoe de visstand in het beheergebied ontwikkeld volgt het waterschap dit in samenwerking met Sportvisserij Groningen Drenthe. Deze organisatie is de formele visrechtgebende in grote delen van ons beheergebied. Naast de uitvoering van de reguliere monitoring als onderdeel van het meetnet voor de Kaderrichtlijn Water vindt er ook specifieke projectmonitoring plaats, zoals dat onder andere in het kader van het Waddenfondsproject "Ruim Baan voor Vissen" is gebeurd. Hierbij wordt er bijvoorbeeld gekeken naar het functioneren van vismigratie voorzieningen en regionale vismigratie routes. Een van de specifieke aandachtspunten die uit deze analyse naar voren kwam betreft de beschikbaarheid van paai- en groeigebieden in NO-Groningen voor glasaal en driedoornige stekelbaars. Beide belangrijke diadrome en migrerende doelsoorten binnen de KRW-vis maatlaten voor de KRW waterlichamen kanalen Westerwolde en Westerwoldse Aa Noord.

Via de zeesluizen komen glasaal en driedoornige stekelbaars binnen op zoek naar geschikte paai- en opgroeigebieden. Deze zogenaamde diadrome vissoorten trekken heen en weer tussen zoet en zout water op hun reizen tussen voedselgebieden om op te groeien en de paaigebieden om hun eitjes te leggen. Wateren met goed ontwikkelde oevers en onderwatervegetatie zijn hier zeer geschikt voor. Dit is echter maar beperkt beschikbaar in de grote boezemkanalen. In de naastgelegen polders en wijken wordt deze begroeiing wel aangetroffen. Hier is een verbetering van migratiemogelijkheden tussen de boezem en polders op enkele plaatsen gewenst om op deze manier aanvullend habitat te ontsluiten en daarmee bij te dragen aan gezonde populaties voor deze twee diadrome vissoorten. Hiermee leveren we als waterschap een positieve bijdrage aan het voorkomen van deze kenmerkende soorten en werken daarmee aan de realisatie van een hogere score op de KRW maatlat voor vis bij de aanliggende KRW waterlichamen.

Keuze van de deelgebieden

Op basis van uitgevoerde migratie en habitat onderzoeken zijn een tweetal deelgebieden geselecteerd die geschikt zijn als toekomstige opgroei gebieden voor driedoornige stekelbaars en paling.

Deelgebied 1: polder Binnenlanden

Dit is gelegen in het bemalingsgebied van gemaal Ulsda die uitwatert op de Westerwoldsche Aa. Polder Binnenlanden bestaat voor een groot deel uit kleigronden in een voormalig benedenloop traject van de Westerwoldsche Aa. De aanwezigheid van voedselrijke wateren met waterplanten maakt dit gebied interessant voor o.a. de driedoornige stekelbaars. Deze soort zwom bij eerder uitgevoerde zender onderzoeken gericht op het uitgeslagen water bij gemaal Ulsda af. Deze vissen zijn duidelijk geïnteresseerd om bij polder Binnenlanden naar binnen te zwemmen maar kunnen niet langs gemaal Ulsda komen.

Deelgebied 2: Afwateringsgebied Buiskooldiep

Ten noordoosten van de stuw Veelerveen watert het Buiskooldiep onder vrij verval af in de richting van het B.L.Tijdenskanaal. Het gebied wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van een grote hoeveelheid plantenrijke wijken en sloten die een interessant paai- en opgroeigebied vormen voor driedoornige stekelbaars en paling.

Voorgestelde migratievoorzieningen

Deelgebied 1: polder Binnenlanden

Om het deelgebied van polder Binnenlanden optrekbaar te maken zijn vismigratievoorzieningen noodzakelijk bij een tweetal kunstwerken. Dit zijn gemaal Ulsda (KGM-W-12295) en de stuw naast Oudeschans (KST-W-12200). Met de aanleg van een sluisvispassage met lokstroompompen bij gemaal Ulsda en een eenvoudige vertical-slot passage (een rij kunststof bakken achter elkaar waar de vis in stapjes door heen kan zwemmen) bij de inliggende stuw is een groot oppervlak aan potentieel paai- en opgroeigebied in polder Binnenlanden optrekbaar te maken. Beide typen vispassages zijn momenteel al op verschillende locaties in gebruik bij waterschap Hunze en Aa's. De vissluis wordt o.a. toegepast bij de gemalen Oostermoer en Hongerige Wolf en de vertical-slot passages bij stuwen in de Runde en het Hunzedal

Op dit moment is gemaal Ulsda nog niet voorzien van zogenaamde visveilige pompen. Hiervoor wordt momenteel wel een verkenning naar de mogelijkheden voor aanpassing uitgevoerd. Het is van belang dit aandachtspunt mee te nemen in de beslissing om op deze locatie voorlopig wel/geen vispassages aan te leggen.

Deelgebied 2: Afwateringsgebied Buiskooldiep

Voor het bereikbaar maken van het gewenste habitat in het Buiskooldiep en aanliggende sloten en wijken dienen een drietal stuwen vispasseerbaar gemaakt te worden. Het betreft hier de locaties KST-W-11140 en KST-W-11130 in het Buiskooldiep en stuw KST-W-11155 in een naastgelegen afwateringssloot. Voor het deelgebied Buiskooldiep wordt voorgesteld een drietal eenvoudige vertical-slot vispassages te realiseren. Belangrijk aandachtspunt bij de dimensionering van de vispassages i.r.t. het waterverbruik. Het ontwerp zal waterzuinig uitgevoerd moeten worden om te voorkomen dat het betrekkelijk kleine afwateringsgebied leegloopt.

Conclusies

Op basis van de uitgevoerde voorstudie wordt geconcludeerd dat met de uitvoering van de volgende twee acties de gestelde opgave voor de ontsluiting van extra paai- en opgroei gebied voor driedoornige stekelbaars en paling in NO-Groningen kan worden ingevuld:

- Realisatie van een vissluis passage bij gemaal Ulsda + een vertical-slot naast een stuw in polder Binnenlanden.
- De realisatie van een drietal vertical-slot vispassages ter ontsluiting van het afwateringsgebied van het Buiskooldiep.

Vervolg

Deelgebied 1: polder Binnenlanden

Als vervolg op het vaststellen van de visie vismigratie Van Wad tot Aa door het algemeen bestuur in 2018 is op 14 december 2022 de “aanpak visveiligheid gemalen (deel 2)” vastgesteld. Een van de concrete acties in dit voorstel had betrekking op gemaal Ulsda:

“Het uitvoeren van een watersysteemanalyse voor het bemalingsgebied van gemaal Ulsda. Dit moet inzicht geven in de toekomstige invulling van het waterbeheer binnen dit bemalingsgebied en een doorkijk geven naar de benodigde technische maatregelen om dit mogelijk te maken. Deze analyse moet gereed zijn in 2027.”

Momenteel wordt er gewerkt aan de uitvoering van dit nadere onderzoek. Hierbij wordt gekeken naar de mogelijke aanpassingen aan gemaal Ulsda om deze in de toekomst visveilig uit te voeren. Hierbij worden een aantal scenario's nader onderzocht. Naast de opties om het huidige gemaal te voorzien van visveilige pompen of een nieuw gemaal te bouwen op de huidige locatie bestaat er ook de mogelijkheid dat het volledige gemaal verplaatst gaat worden. Het is aan te bevelen de uiteindelijke oplossingsrichting voor vispasseerbaarheid in polder Bovenlanden mee te nemen in het integrale planproces voor gemaal Ulsda en voorlopig geen losstaande aanpassingen t.b.v. vismigratie in deze polder uit te voeren.

Deelgebied 2: Afwateringsgebied Buiskooldiep

De voorgestelde maatregelen bij de drie stuwen in het afwateringsgebied van het Buiskooldiep zijn met betrekkelijk eenvoudige vertical-slot vispassages te realiseren. Naast de beleidsmatige en ecologische voorstudie heeft ook de afdeling de locaties beoordeeld op technische haalbaarheid. De maatregelen lijken hier goed uitvoerbaar en worden daarom ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur van het waterschap.

Duurzaamheidsaspecten

Gezond ecosysteem

Met de uitvoering van de visie vismigratie geeft het waterschap invulling aan de doelstellingen voor de KRW, N2000 en het Aalplan en wordt er een positieve bijdrage geleverd aan de realisatie van een goede en gezonde ecologie in onze watergangen.

Meerwaarde voor andere dan taakbelangen

Naast de invulling van ecologische doelstellingen heeft de realisatie van een gezonde visstand ook een duidelijke meerwaarde voor de aanwezige (sport)visserij in ons beheergebied. Met meer dan 50.000 beoefenaars in Groningen en Drenthe is dit een belangrijke groep recreatieve medegebruikers van de watergangen.

Financiën

Na de uitwerking van de mogelijke opgave en de keuze voor concrete locaties is er door het team Projecten een gedetailleerde kostenraming opgesteld voor de realisatie van de 3 vispassages in het afwateringsgebied Buiskooldiep. Hiervoor zijn een aantal acties uitgevoerd:

- Veldbezoek naar de 3 locaties in het afwateringsgebied Buiskooldiep
- Calculatie van de benodigde uren en materialen
- Prijs opvraag gedaan bij de leverancier van het gewenst type vispassage (prefab HDPE bakken)
- Inventarisatie van de benodigde voorbereidingswerkzaamheden zoals: sonderingen, baggerspecie-/grond- onderzoeken, flora en fauna en vergunningen onderzoek kabels en leidingen.

Op basis van deze voorstudie is voor ieder van de locaties een prijscalculatie uitgevoerd. In de onderstaande tabel zijn voor de drie locaties de kosten weergegeven. Deze kosten per locatie zijn inclusief BTW voor prijspeil 2024. Risico reserveringen zijn meegenomen in dit bedrag.

Locatie	Naam/kunstwerknummer	oplossingsrichting	Kosten
1	Stuw pendam Buiskooldiep KST-W-11140	Vertical-slot	€ 146.000
2	Hand. Put Chr. Smit Buiskoolbrug KST-W-11155	Vertical-slot	€ 146.000
3	Stuw Buiskooldiep KST-W-11130	Vertical-slot	€ 133.000
Totale kosten incl. BTW.			€ 425.000

De kosten van de aanleg van deze vispassages worden geactiveerd en in 30 jaar afgeschreven. De kapitaallasten van deze investeringen zullen zodra ze zijn afgerond (naar verwachting eind 2026) ten laste van de taak watersysteembeheer worden gebracht. De investeringen worden lineair afgeschreven. De kapitaallasten bedragen het eerste jaar € 23.000,- en dalen daarna door de lineaire afschrijvingsmethode.

De kostenraming van de investeringskosten gaat voorlopig uit van het maximale investeringsbedrag van het waterschap. Er zal de komende periode actief ingezet worden op het vinden van mogelijke bronnen van cofinanciering. Hierbij kan het budget van het waterschap ingezet worden als cofinanciering binnen de totale kosten.

De voorliggende projecten lijken kansrijk voor het ontvangen van subsidie vanuit het GLB/NSP, opengesteld door de provincie Groningen. Indiening voor deze subsidieregeling is naar verwachting mogelijk in het tweede kwartaal van 2025.

De middelen voor het uitvoeren van de maatregelen uit het vorige waterbeheerprogramma 2016 - 2021 is als een totaalkrediet van destijds ruim € 19 miljoen (programmafinanciering) vrijgegeven door het algemeen bestuur. Hierbij zijn onder andere middelen beschikbaar gesteld voor het oplossen van vismigratie-knelpunten. Het oplossen van deze knelpunten vloeide voort uit de in 2005 vastgestelde, en in 2018 geactualiseerde visie vismigratie "van Wad tot Aa". De beschikbare middelen (€ 0,6 miljoen) voor vismigratie-knelpunten zijn intussen volledig aangewend. Binnen het onderdeel natuurvriendelijke oevers echter zal naar verwachting nog € 1 miljoen beschikbaar blijven na het uitvoeren van de maatregelen.

Een van de spelregels bij deze programmafinanciering was dat eventuele financiële ruimte binnen de programmafinanciering niet kan worden aangewend voor nieuwe of extra maatregelen. Alleen het algemeen bestuur kan hiertoe besluiten.

Daarom wordt aan het algemeen bestuur voorgesteld om € 425.000,- beschikbaar te stellen voor het aanpassen van de drie genoemde stuwen. De dekking vindt plaats door het nog beschikbare programmabudget voor natuurvriendelijke oevers met hetzelfde bedrag te verlagen.

Het dagelijks bestuur is zich ervan bewust dat dit aan het eind van de KRW-looptijd mogelijk kan leiden tot tekort aan budget voor één of meerdere KRW-maatregelen. Mocht deze situatie zich onverhoopt voordoen dan zal het dagelijks bestuur alsnog een verzoek om aanvullend krediet aan u voorleggen om de afgesproken KRW maatregelen uit te voeren overeenkomstig hetgeen is afgesproken in het Waterbeheerprogramma.

Communicatie

Met het toegankelijk maken van paai- en opgroeigebieden voor diadrome vissoorten geeft het waterschap invulling aan de waterkwaliteit taak. Hiermee wordt bijgedragen aan een goede en gezonde visstand in de beheerde watersystemen. Over de gerealiseerde projecten en bijbehorende inhoudelijke achtergronden zal gedurende de looptijd van het project breder gecommuniceerd worden. Gedurende de uitvoering zal er vanuit de projectorganisatie gerichte communicatie plaatsvinden met de direct betrokken landeigenaren en aanwonenden.

Uitvoering/tijdspad

Na goedkeuring van het algemeen bestuur zal de aanbestedingsprocedure in 2025 gestart worden. De uitvoering van de fysieke maatregelen vindt plaats in 2026.

Evaluatie

Na realisatie van de drie vispassages in het Buiskooldiep worden deze meegenomen in de reguliere onderzoeken waarbij de technische en ecologische werking van de voorzieningen wordt geëvalueerd.

Voorstel

- 3 vispassages in het afwateringsgebied Buiskooldiep realiseren. Hiermee wordt extra leefgebied ontsloten voor de paling en de driedoornige stekelbaars in NO-Groningen.
- Een investeringskrediet van € 425.000,- beschikbaar stellen.
- De kosten voor de realisatie van de 3 vispassages te dekken uit het KRW budget en hiervoor het krediet voor natuurvriendelijke oevers met € 425.000,- te verlagen.

namens het dagelijks bestuur,

Jelmer Kooistra
Secretaris-directeur

Geert-Jan ten Brink
Dijkgraaf